IOAN PĂTRUŢ, *Studii de onomastică românească.* Ediţie îngrijită, postfaţă şi indice de Eugen Pavel, Cluj-Napoca, Editura Clusium, 2005, 239 p.

Lucrarea *Studii de onomastică românească*, concepută ca o monografie a tipologiei sufixelor derivative din sistemul onomastic românesc, continuă o serie dintre ipotezele expuse de I. Pătruţ şi în celelalte două cărţi, publicate în timpul vieţii: *Onomastică românească* (Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1980), *Nume de persoane şi de locuri româneşti* (Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1984).

Cercetarea, remarcabilă şi unică în ceea ce priveşte explicarea etimologiei antroponimelor din perspectiva derivării, face parte din preocupările de larg interes care studiază statutul numelui propriu în cadrul unui sistem de derivare. Lucrarea este structurată pe două secţiuni: *Referitor la numele duble* şi *Structura antroponimelor*, precedate de o anexă care cuprinde un bogat material antroponimic.

În *Cuvântul introductiv,* autorul îşi expune succint obiectul cercetării: descrierea microsistemelor care completează sistemul derivaţional antroponimic, încercând să elucideze unele probleme ce privesc originea unui mare număr de antroponime româneşti, luând în considerare principiul etimologiei interne şi legăturile organice dintre antroponime. În cercetarea numelor proprii, I. Pătruţ remarcă imposibilitatea departajării sincroniei de diacronie, deoarece, prin mobilitatea denominativă, formele actuale, asemenea modelelor onomastice învechite, pot fi oricând reactualizate şi repuse în paradigma denominaţiei. Autorul remarcă două situaţii relevante pentru evoluţia numelui de familie, care apar cu mult înainte de oficializarea procedurii denominaţiei: prezenţa unor determinante ale numelui unic (= adevărat nume de familie: Giurca *Dragotescul*, Crăciun *Belcescul*) şi utilizarea unor determinante, echivalente cu viitoarele nume de familie (fiul *lui Stan*, Radu *al lui Borcea*), situaţie determinată de factorii economici şi subiectivi care au stat la baza înregistrării neuniforme a antroponimelor în documente şi acte oficiale.

Partea cea mai amplă a lucrării este reprezentată de *Structura antroponimelor*. Concepţia asupra sistemului onomastic este de tip structuralist şi are ca obiectiv reconfigurarea domeniului antroponimic în baza mecanismului de formare a antroponimelor prin derivare. Adoptând un astfel de demers ştiinţific, I. Pătruţ încearcă să ne convingă că o serie dintre etimologiile neverosimile, date în DNFR, DOR sau chiar în alte studii de lingvistică, se datoresc tendinţei, aproape unilaterale, de a explica provenienţa numelor proprii de la apelative şi, nu în ultimul rând, de a sesiza care a fost funcţia acestui nume propriu în sistemul denominaţiei. Abordând ca metodă de lucru principiul etimologiei interne numai din unghiul derivării, autorul exclude dimensiunea semantică aferentă oricărui nume propriu, cu menţiunea că raportarea la numele comun este justificată numai atunci când antroponimele reprezintă porecle, supranume sau dacă provin din nume referitoare la faună. Astfel, deşi unele nume de familie pot fi raportate, în mod cert, la numele comune corespunzătoare – *Muşat* (np.) poate fi raportat la numele comun *muşat* (adjectiv), care circulă şi astăzi în aromână cu sensul „frumos”; *Bucur* (np.) are la origine un adjectiv care se presupune că a existat în româna comună, având sensul „frumos” – autorul le atribuie un dublu statut: dacă sunt nume unice, atunci pot fi raportate la numele comun corespunzător; dacă funcţionează în sistemul „numelor duble”, raportarea la apelativ nu se justifică, numele încadrându-se în categoria formelor antroponimice derivate: *Muşat* este un derivat cu sufixul *-at*, din tema *Muş-* a numelui *Muşa* (nf.), *Muşu* (nb.).

Cercetând materialul diacronic, în paralel cu un studiu sincronic în paradigma structurii derivaţionale, autorul surprinde dinamica funcţionării antroponimelor şi integrarea lor în sisteme distinctive, în care locul central îl ocupă *tema*, segmentul comun al numelor înrudite pe plan lexical. Adept al

frecvenţei, ca manieră de a distinge antroponimele pornind de la o temă, dar şi al evoluţiei lingvistice, sistemul derivativ propus, încetând a părea prea haotic şi fortuit, se reduce la câteva structuri fundamentale, în care pe o poziţie secundă se află sufixul, elementul comun seriilor corelate pe plan distribuţional. Contiguitatea sufixelor ce succedă tema unor antroponime l-a determinat pe autor să admită prezenţa temelor de gradul I, II şi III. De exemplu, se notează că nfam. *Hurlub* poate fi corelat prin tema *Hurl-* cu (derivatul cu sufixul *-oi-*) *Hurloi* (nfam); în tema de gradul II *Hur-l-* apare sufixul *-l-*; numele este înrudit prin tema de gradul I *Hur-* cu alte derivate precum *Huruba* (nfam.), *Huruban* (nfam). Din punctul de vedere al originii, sufixele din sistemul derivativ al numelor proprii nu sunt de origine slavă, ci sunt proprii limbii române, ele fiind vehiculate de la o limbă la alta de cuvintele împrumutate şi detaşate din acestea, după ce se încadrează fonetic şi gramatical în sistemul limbii receptoare, de aceea originea sufixului va determina originea derivatelor, în sensul că toate antroponimele s-au format cu sufixe româneşti. În stabilirea originii antroponimului de mare importanţă sunt particulele consonantice ale temelor antroponimice alături de sufixele consonantice (*-an-, -en-, -om-, -al-, -ul-, -ar-, -at-, -uĝ-* etc.) sau monoconsonantice (*-c-, -d-, -ĉ-, -z-* etc.), care vor permite departajarea numelor proprii derivate de cele împrumutate. Un statut incert îl au sufixele terminate în semivocală (*-ai-, -ei-, -oi-, -ui-, -ii-, -ău-, -iu-*) şi cele „mono-semivocalice” (*-i-, -u-*), deoarece nu permit o departajare foarte clară a unui împrumut de un nume derivat. Oricare ar fi provenienţa acestor sufixe, ele funcţionează în sistemul derivativ şi, ca urmare, au sporit inventarul antroponimelor. Prin teoria privind originea sufixelor în sistemul derivativ al numelor proprii, I. Pătruţ se situează pe o poziţie diametral opusă faţă de cea pe care o promovează majoritatea lingviştilor. De pildă, Al. Graur susţine că sufixele nu se împrumută; se împrumută cuvintele formate cu un afix, dar aceste cuvinte se introduc gata formate din alte limbi şi, de aceea, ele trebuie considerate ca un tot indivizibil. Ca urmare, potrivit acestei teorii larg împărtăşite, nu se împrumută modelul de derivare, ci numai cuvintele care conţin sufixul.

Revenind la structura antroponimelor derivate, o altă serie de elemente ce particularizează clasa numelor proprii sunt desinenţele (*-a, -ă, -e, -ea, -u, -ø*) şi articolul enclitic. Aceste desinenţe sunt adaptate antroponimelor şi, de aceea, nu au aceleaşi realizări şi acelaşi statut ca în lexicul comun; informaţiile gramaticale de gen şi număr nu mai realizează opoziţiile fundamentale singular–plural, masculin–feminin, fenomen datorat, în principal, statutului numelui propriu, caracterizat printr-o flexiune defectivă de gen şi număr. De aceea, considerăm că ar fi fost mult mai precaut ca aceste unităţi antroponimice să se încadreze în seria desinenţelor degramaticalizate sau a pseudo-desinenţelor.

Deşi paradigma sistemului derivativ antroponimic pare a fi destul de unitară, totuşi mai apar unele nesincronizări datorate nedefinirii foarte clare a unor concepte cu un statut bine delimitat în morfologia limbii române: este situaţia numelor de familie de tipul *Băculete, Ciuculete, Hoţulete, Mărculete, Tomuleţ, Drăguleţ* etc. Urmărindu-se procesul derivativ al antroponimelor menţionate, se potenţează ideea existenţei unui sufix compus (*-ul-et-*), în care *-ul-* reprezintă articolul enclitic. Dacă *-ul-* din aceste derivate funcţionează ca un articol enclitic, parte componentă a unui sufix compus, atunci ne întrebăm de ce acest statut nu se perpetuează şi în cadrul altor antroponime cu o structură similară (vezi, în acest sens, *Mărculescu, Banculea, Rambulea* etc.). Dacă *-ul-* din corpul sufixului compus este considerat articol enclitic, acest fapt ne conduce spre potenţarea unei contradicţii logice, şi anume: o entitate fonologică poate să funcţioneze atît ca o unitate de sine-stătătoare (articol enclitic) în cadrul unui cuvânt, dar şi ca o subunitate în cadrul sufixului compus. (Un alt argument al inexistenţei unor sufixe compuse se găseşte în sistemul limbii comune, unde în structura unui cuvânt derivat pot apărea mai multe sufixe derivative – vezi *munci-**tor-ime*** –, dar aceste sufixe nu se constituie ca o unitate, ele reprezintă în continuare două unităţi distincte.) De aici credem că I. Pătruţ s-a înşelat în ceea ce priveşte sufixele compuse, deoarece subunitatea este incompatibilă cu unitatea din punct de vedere funcţional; pentru a rămâne în aceeaşi sferă a derivării, aceste nume proprii ar putea fi explicate mult mai convingător dacă am adopta principiul temelor de gradul I, II şi III, metodă pe care autorul o recomandă la tot pasul.

Autorul ne demonstrează că acest sistem derivativ funcţionează şi în cadrul toponimelor, motiv pentru care în cuprinsul acestei lucrări se fac adesea trimiteri la relaţiile dintre antroponime şi toponime. Analizând materialul antroponimic din unghiul diacroniei, I. Pătruţ constată raporturile

strânse şi reciproce dintre aceste categorii onomastice. Unul dintre numele proprii căruia îi surprinde evoluţia în procesul denominaţiei este toponimul şi antroponimul *Turda*, despre care notează că a funcţionat iniţial ca nume de persoană, apoi ca oiconim şi nume de familie. Lipsa unor informaţii cu privire la ciclicitatea denominaţiei are repercusiuni asupra identificării antroponimului şi a stabilirii relaţiilor acestuia cu toponimele, relaţii care se reflectă în orice analiză etimologică a unui nume propriu. De asemenea, autorul ne atrage atenţia că, fără a cunoaşte elementele de structură ale antroponimelor, nu se poate găsi nici relaţia acestora cu toponimele, şi asfel se perpetuează o serie de etimologii neverosimile, prin căutarea etimonului într-un apelativ. Deşi raportarea la apelativ poate fi realizată, I. Pătruţ remarcă incongruenţa dintre cele două elemente şi de aceea i se pare mult mai justificată raportarea la numele propriu. În această categorie vor fi incluse nume de localităţi precum *Honorici* (este un oiconim ce reprezintă antroponimul omofon, format din tema *Hon-* cu sufixele *-or-* şi *-ic-*), *Sibiciu* (*de Sus/de Jos*), *Boj(u), Păuşeşti* etc.

Meritul acestei cercetări îl constituie nu numai concizia şi claritatea în rezolvarea problemelor controversate, ci, mai ales, opiniile personale, contribuţiile noi, argumentarea riguroasă cu fapte de limbă. Un studiu de acest tip nu este lipsit de interes prin faptul că se întemeiază pe o demonstraţie ştiinţifică, cu numeroase implicaţii lingvistice, dar şi istorice.

Aşa cum a fost concepută, lucrarea oferă informaţiile necesare pentru înţelegerea conceptelor fundamentale şi a metodelor lingvistice folosite în sistemul derivativ al numelor proprii, constituind o prezentare de ansamblu adecvată şi cu noi posibilităţi de interpretare a sistemului antroponimic românesc.

GABRIELA DOMIDE
Institutul de Lingvistică şi Istorie Literară
„Sextil Puşcariu”,
Cluj-Napoca, str. E. Racoviţă, 21

MIOARA AVRAM, *Studii de morfologie a limbii române*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2005, 338 p.

Situându-se pe linia morfologiei tradiţionale ca obiect de studiu şi metodă de cercetare, volumul regretatei Mioara Avram reuneşte 30 de articole publicate între 1958 şi 2004 în periodice de specialitate (SCL, LR, LLR, RRL, AUI) sau în volume cuprinzând actele unor reuniuni ştiinţifice din ţară şi din străinătate.

Utilitatea grupării acestor materiale într-un volum se justifică prin serviciul pe care îl aduc asemenea surse bibliografice – indispensabile cercetătorilor, dar şi profesorilor şi studenţilor –, şi anume acela de a avea acces rapid la bibliografie.

Articolele, scrise de autoare pe durata aproximativă a unei jumătăţi de secol, subliniază, o dată în plus, viziunea cuprinzătoare asupra fenomenelor de limbă şi personalitatea unui cercetător şi dascăl care a marcat generaţii întregi de studenţi, profesori şi tineri cercetători, dincolo de „mode” şi „curente” lingvistice.

Articolele abordează, aşa cum reiese din titlul volumului, probleme de morfologie, însă aspectele vizate nu aparţin exclusiv morfologiei, unele discută – fapt, de altfel, firesc – probleme ce ţin de sintaxă, altele se referă la probleme de lexicologie sau compară diverse fapte de limbă cu cele similare din limbi romanice sau neromanice. Importante sunt şi acele articole care privesc realizări din morfologia istorică sau cea dialectală.

Primele patru articole sunt dedicate unor probleme generale. În *Structura morfologică – mărturie incontestabilă a latinităţii limbii române* (p. 7-11) se subliniază trăsăturile specifice ale românei în cadru romanic, respectiv conservarea unor elemente de flexiune din latină (cele trei declinări din latina populară, formele de genitiv-dativ singular, feminin şi vocativul masculin, genul